

STANOVISKO SYNODNÍ RADY ČCE KE SJEDNOCOVÁNÍ EVROPY

Návrh stanoviska vypracoval poradní odbor synodní rady ČCE pro společenské a mezinárodní záležitosti (POSM) v průběhu roku 2011, na přípravě se podíleli Miloš Calda, Jan Čapek, Miloš Hübnér, Ladislav Pokorný, Gerhard Reininghaus, Tomáš Růžička, Zdeněk Susa, Hana Volná, Daniel Ženatý. Tento text schválila synodní rada ČCE a měl by být podkladem pro širší diskusi v církvi a prohlášení synodu ČCE.

Sjednocování Evropy v podobu Unie je bezesporu jedním z nejvýznamnějších procesů celosvětového významu od poloviny 20. století. Srovnávat s tím lze snad jenom vlnu osamostatňování kolonií v Africe a Asii, mocenský vzestup a pád někdejšího Sovětského svazu, ke konci století pak rostoucí význam Číny a zásahy do světových událostí vycházející z islámského světa.

Byla to Francie, stojící na straně vítězů, která po dosud nejstrašnější válce nahlédla jedinečnou příležitost prolomit letité nepřátelství. Úmysl skoncovat s rivalitou vůči Německu, konkrétní spoluprací položit základ ekonomického rozvoje, přizvat ostatní evropské země, vytvořit skutečnou solidaritu v rámci společenství a směřovat k federativní Evropě, přednesla francouzská vláda ústy svého ministra zahraničí Roberta Schumana při pátém výročí ukončení války 9. května 1950. Tento den je považován za zrod Evropské unie.

K procesu sjednocování se postupně připojily další evropské státy, včetně těch, které se teprve probouzely z nedemokratických režimů, další o připojení usilují.

S odstupem šedesáti let není již Unie vnímána jako projekt v první řadě mírový, směřující k vytvoření hlubšího solidárního společenství. Stále větší význam na sebe strhává ekonomická prosperita; přitom právě ta je oslabována finanční krizí, která nejenom narušila stabilitu společné měny, ale také vyostřila pochyby o udržitelnosti sociálního státu – výsledku dlouhodobého evropského vývoje – v jeho dosavadní podobě. To vše rozkolísalo u členských států a jejich občanů vůli po dalším prohlubování integrace. V různých zemích včetně naší sílí euroskeptické názory.

Považujeme proto za potřebné vyslovit z hlediska českých evangelických křesťanů zásadní ocenění a podporu sjednocování Evropy, opírající se zejména o ideje, jež stály u jeho zrodu a jež jsou nám blízké ve světle české humanitní tradice.

Humanita zdrojem EU

Jsme přesvědčeni, že Schumanův projev byl vzácným okamžikem ve světových dějinách, kdy rozhodující státníci usoudili, že i krok považovaný v politice za absurdní, motivovaný v první řadě eticky, má šanci na úspěch.

Vítězný stát se obrátil na poraženého nepřítele, dopustivšího se navíc nejohavnějších zločinů, s velkorysou nabídkou rovnocenné spolupráce. Vyžadovalo to politickou moudrost, prozíravost a odvahu předních státníků, kterou lze ocenit zejména v kontrastu s versailleským systémem po první světové válce, kdy tvrdé sankce uložené poraženému nepřinesly trvalý mír; posloužily naopak posílení nacionalismu a demagogické argumentaci při přípravě ještě hroznější války.

Oceňujeme jako křesťané důvěru, že žádný člověk ani národ není jednou provždy determinován ke zlu, stejně jako žádný národ není od přirozenosti dobrý, a že je možné i věky trvající nepřátelství překonat. A to nikoliv probíráním historie, na čí straně byla kdy větší vina, ani pouhými deklaracemi, ale reálnou politickou úvahou, konkrétní hospodářskou spoluprací, počínaje oblastí, kterou dosud každý stát hájil jako strategickou základnu pro své vyzbrojování.

První architekti spojené Evropy věřili také v pragmatický užitek, hospodářskou prosperitu. Přesto zdůrazňujeme, že vlastním motivem pro počátek sjednocovacího procesu nebyla sama hospodářská spolupráce, ale zajištění trvalého míru a důvěry v Evropě. Hospodářskou a společenskou integrací se má dospět k jednotě v rozdílnosti, k občanskému povědomí evropské sounáležitosti.

Pokrok, kterého společenství dosáhlo, by bez Unie nebyl možný. Svědčí o tom situace na jiných kontinentech, kde jsme svědky četných nepřátelství, vedoucích někdy až k válečným konfliktům.

Od nejstarších motivů

Nechceme přehlížet všechny stíny středověké Evropy – války, náboženské spory, pogromy a vyhánění Židů, boje proti muslimům jako vnějšímu nepříteli. Navzdory tomu všemu byla Evropa již od středověku provázána. Kombinace antické a židovsko-křesťanské tradice založila společný duchovně-kulturní evropský prostor. Kláštery, církevní komunity a univerzity pomáhaly vytvářet obecně sdílený duchovní etos, latina sloužila jako univerzální dorozumivací jazyk. To vše vytvářelo půdu pro integraci Evropy.

Touha po světě bez nenávisti, bez válek, po životě beze strachu, je nedostižně vyjádřena ve starozákonní vizi Izajášově. Ti, kteří si jsou jako by již „sudbou“ předurčeni ke strachu a nenávisti – vlk s beránkem, levhart s kůzlem, tele a lvíče – budou společně odpočívat a malé dítě je povede. Tento fascinující obraz zaujal četné evropské umělce, filosofy a někdy i politiky.

Úvahy o mírové spolupracující Evropě se objevovaly vícekrát v průběhu staletí. Utopické projekty překonává odvážná diplomatická aktivita českého krále Jiřího z Poděbrad z let 1462-1464. Některé prvky „Smlouvy o nastolení míru v celém křesťanstvu“, předložené evropským panovníkům, nápadně připomínají dnešní cíle Evropské unie. Smlouva obsahovala detailně vypracovaný návrh zřízení evropské nadstátní organizace (unio), jež měla vydávat obecně závazné právní normy. Jiříkův návrh předběhl svou dobu o půl tisíciletí.

Zmiňme v této souvislosti také úvahy Jana Amosa Komenského, svědka třicetileté války, o mírovém soužití. V 19. století snil o mírumilovných evropských státech Victor Hugo. Albert Einstein vystupoval proti válce od roku 1915, kdy navrhl vznik společného evropského státu. Po hrůzách první světové války psal o nové Evropě T. G. Masaryk. V této souvislosti nelze přehlédnout osobnost Richarda Mikuláše Coudenhove-Kalergiho, zakladatele Panevropského hnutí.

Robert Schuman a další jeho současníci, uvažující ještě v troskách druhé světové války o tom, že je třeba vytvořit v Evropě nový řád a vstoupit do nové éry, navázali tak na řadu mimořádných osobností Evropy a odvážili se učinit první krok k uskutečnění jejich snu.

Směřování a současné problémy Unie

Za šedesát let míru se Evropa změnila víc, než si uvědomujeme. Od strategicky vymezené spolupráce a vzájemné kontroly v oblasti uhlí a oceli dospěla k jednotnému trhu, společné měně a volnému pohybu osob, zboží, kapitálu i služeb. Od integrace ekonomické přistoupily členské země na těsnou součinnost v oblasti zahraniční politiky, bezpečnosti a ochrany hranic. Přijetím tradičních demokracií i zemí se zkušeností diktátorských a totalitních režimů se EU rozrostla z šesti zakládajících členů na současné společenství 27 zemí s 500 miliony obyvatel.

Jednou ze základních hodnot EU je *solidarita*, jak uvnitř Unie, tak i navenek. Ve světě je EU známa jako štědrý dárcce humanitární i rozvojové pomoci. Právě solidarita však již několik let prochází zkouškou v souvislosti s ekonomickou krizí a se současnými finančními problémy celé řady unijních států.

Evropská spolupráce vyrostla ze *vzájemné důvěry* mezi Francií a Německem. Na důvěře je založeno zejména fungování Schengenského prostoru. V současnosti jsme však svědky „kolísání důvěry“ zejména z obav před zvýšeným náporům migrantů. Konec studené války a zvýšená migrace vyvolaly v řadě evropských států návrat k nacionalismu. V některých zemích jsme svědky dokonce oživení antisemitismu, rasismu a neofašismu, které jsou jak projevem absence smyslu života a základních hodnot, tak strachu z prohlubujících se problémů s integrací cizinců.

K základním problémům EU dnes patří *rozdělení kompetencí* mezi členskými státy a unijními institucemi a *způsob rozhodování*. Neinformovanost v této věci vede nezřídka k výtkám o "diktátu z Bruselu". Lisabonská smlouva přiznala EU právní subjektivitu, dodala jí nové tváře – stálého předsedu Evropské rady a vysokého představitele Unie pro zahraniční a bezpečnostní politiku neboli "prezidenta" a "ministra zahraničí" – a posílila pravomoci Evropského parlamentu. Tvůrci Lisabonské smlouvy si od těchto kroků slibovali povzbuzení zájmu evropské veřejnosti o dění v EU i zvýšení legitimacy unijního rozhodování. U veřejnosti však nadále převládá představa, že Unie je záležitostí "těch nahoře"; je to jistě i vlivem médií, která věnují pozornost pouze jednáním vrcholných představitelů členských zemí.

Připojení států ze střední a východní Evropy bylo významným předělem v historii EU a současně impulzem k dalšímu *rozšiřování a prohlubování integrace*. Víze evropské stability a prosperity je lákavá pro další země, především na Balkáně a ve východní Evropě, v případě Turecka i s přesahem do Asie. Jakkoliv zásadně vítáme, že ČR vystupuje vstřícně vůči dalším státům usilujícím o členství, problémy, jež každé rozšíření přináší, vnímáme jako závažné, stejně jako otázku, kde vlastně "Evropa končí".

Také nalézání společného postoje k otázkám *zahraničně politickým a bezpečnostním* zůstává nesnadným úkolem. Jde například o trvalý problém blízkovýchodní, o vztah EU k islámským zemím a k současným změnám v nich, o postoj k totalitním režimům a k terorismu (včetně otázky přímé vojenské angažovanosti EU), k problémům

rozvojových zemí i ke klimatickým změnám. Jedině pohotovou společnou politikou stane se EU významným globálním aktérem.

Evropská Unie a křesťané

V samotné ideji Evropské unie spatřujeme naplňování duchovních hodnot, které historicky spojují národy Evropy a které jsou nám blízké. Je to myšlenka mírové spolupráce navzájem sobě rovných evropských národů, svoboda, úcta k lidské důstojnosti, demokracie, právní stát, lidská práva a tolerance, sociální spravedlnost, solidarita bohatších s chudšími, vůle k otevřenosti i vůči těm zemím, které mohou znamenat ekonomickou zátěž pro celé společenství. Právě křesťané jsou Pánem voláni k tomu, aby překonávali neporozumění, až i nepřátelství mezi národy, přijímali jako své bližní přátele stejně jako nepřátele a se všemi žili v míru. Za svůj úkol považujeme jednak podporovat tyto motivy na všech místech, jež jsou nám přístupná, jednak upozorňovat, kde se od nich odkláníme.

Nejde nám o Evropu deklarativně křesťanskou; chápeme ty, kdo odmítli začlenit „křesťanskost“ Evropy do preambule reformní smlouvy. Původní motivy integrace Evropy vnímáme jako ovoce „lepších tradic“ evropské křesťanské civilizace a na tom máme dost.

Jsme pro Evropskou Unii

Jistě nikdo neočekává, že Evropská unie odstraní jednou provždy všechny problémy a nastane dokonalý čas. Vytvořit ze stále ještě rozdrobené Evropy, zatížené vzájemně protichůdnými výklady dějin, rozdílnou ekonomickou výkonností a různým stupněm demokratického vývoje, civilizovanou, mírovou, sociálně spravedlivou, konkurenceschopnou a politicky významnou občanskou komunitu, to je cíl, který bude ještě dlouho před námi. Nicméně chceme jako občané Unie napomáhat tomu, aby EU svými demokraticky volenými institucemi prováděla poctivou, racionální politiku, byla pro svět věrohodná a ekonomicky prosperující.

Integrace Evropy je unikátní proces v historii lidstva, kdy nadstátní útvar vznikl a rozšiřuje se vlastní přitažlivostí na základě svobodného rozhodnutí jednotlivých států a nikoliv násilnou anexí či rozhodnutím panovníků. Spojující se Evropa se přitom vyznačuje velkou rozmanitostí, danou růzností jazyků, historie jednotlivých národů, jejich kultury včetně náboženství, a z toho plynoucím jistým mentálním napětím. Vědomí občanské sounáležitosti se musí teprve zrodit. Integrovaná Evropa se může stát příkladem toho, jak překonávat předsudky a žít s rozdílnostmi v jednotě. Původní motivy integračního procesu, smíření a mír, nejsou dnes o nic méně aktuální než při prvních krocích a neměly by být odsouvány do pozadí vlivem aktuálních, zejména ekonomických problémů.

Přáli bychom si, aby Česká republika ve všech oblastech aktivně podporovala užší spolupráci všech států v rámci Unie, byla s Uní solidární a základní myšlenky evropské integrace propagovala s porozuměním a sympatií.

Na projektu Evropské Unie bychom se měli podílet všichni, nejen politici, ale všichni občané ve svých rodinách i obcích, učitelé a vychovatelé ve školách, členové spolků i církví. Robert Schuman si byl vědom, že sjednocená Evropa je úkolem pro generace. To,

co jeho generace připravila, bude smysluplné jen tehdy, když to bude naplněno a rozvíjeno další generací. K tomu je potřebí našeho rozumu, našeho úsilí, našich peněz, ale především našich srdcí.